

بررسی عوامل مؤثر بر بهبود کیفیت آموزش عالی در دوره تحصیلات تکمیلی از دیدگاه دانشجویان این مقطع^۱

ابوالقاسم بریمانی^۲

دکتر محمد صالحی^۳

محمد رضا صادقی^۴

چکیده:

کیفیت در آموزش عالی یک نقطه ثابت و ایستا نیست بلکه یک حرکت و یک هدف استراتژیک و یک وظیفه اسلامی است. و یکی از مسأله‌های اساسی که دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی کشور با آن مواجه هستند. هدف از مطالعه این پژوهش شناسایی و رتبه‌بندی عوامل مؤثر بر بهبود کیفیت آموزش عالی در دوره تحصیلات تکمیلی در واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی استان مازندران می‌باشد. روش تحقیق توصیفی و از نوع زمینه‌یابی (پیمایشی) می‌باشد. جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه دانشجویان واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی استان مازندران می‌باشد که در سطح تحصیلات تکمیلی در سال تحصیلی ۸۹-۸۸ مشغول تحصیل هستند که تعداد آنان برابر ۴۵۸۹ نفر دانشجوی می‌باشد. که از این تعداد، ۳۵۷ نفر به عنوان نمونه مورد استفاده قرار گرفتند. جهت گردآوری اطلاعات از ابزار پرسشنامه محقق ساخته استفاده شده است. روایی آن توسط اساتید و متخصصان مربوطه مورد تأیید قرار گرفته است و ضریب پایایی آن با استفاده از فرمول آلفای کرونباخ برابر ۰/۹۲ به دست آمد. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار SPSS و از روش‌های آماری در سطح توصیفی و

۱. این مقاله برگرفته از طرح پژوهشی مصوب دانشگاه آزاد اسلامی واحد نکا می‌باشد.

۲. عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد نکا
barimani@iauneka.ac.ir

۳. دانشیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری
drsalehi@iausari.ac.ir

۴. مدرس و کارشناس پژوهش دانشگاه آزاد اسلامی واحد نکا

بررسی عوامل مؤثر بر بهبود کیفیت آموزش عالی...
استنباطی استفاده گردید. نتایج حاصل از بررسی سؤالات تحقیق نشان داده است که عوامل روش تدریس هیأت علمی، سازماندهی محتوای آموزشی، تجهیزات و امکانات دانشگاه، وضعیت دانشجو و وضعیت هیأت علمی در بهبود کیفیت آموزش عالی مؤثر هستند. که تأثیرگذاری عامل وضعیت دانشجو از بقیه عوامل بیشتر می‌باشد.

کلید واژه‌ها:

روش تدریس، سازماندهی محتوای آموزشی، تجهیزات و امکانات و کیفیت آموزش عالی

مقدمه:

امروزه شاهد تغییرات و تحولات جدی در عرصه فناوری هستیم و دانشگاه به سبب رسالت و تعهداتی که نسبت به جامعه دارد باید از یکسو برای بقا و اثر بخشی خود تلاش کند و از سوی دیگر با توجه به نقشی که در جوامع به عنوان الگو و قالب سایر سازمان‌ها دارد، باید در جهت ایجاد بستری مناسب برای اثر بخش کردن سازمان‌های دیگر برنامه‌ریزی کند، تا با شیوه‌های جدید و کارآمد بتواند با ارائه محصول و خدمات خود به جامعه نتیجه ارزشمندی را به بار آورد. عدم تعهد و سازگاری به موقع دانشگاه با محیط پیرامون سبب اختلال و تنش در ایفای کارکردهای دانشگاه خواهد شد. لذا یکی از الگوهای جدید رویکرد سیستمی به نظام آموزش عالی می‌باشد که در این رویکرد دو مؤلفه مشتری گرایی و نتیجه گرایی نقش کلیدی و اساسی در کیفیت خروجی سیستم دارند (سعیدی کیا، 1386ص11). در یک دانشگاه، هر دانشجو چند سال به طور شبانه روز طیف گسترده‌ای از خدمات را از دانشگاه دریافت می‌کند. بنابراین ارضای این نوع از مشتریان مستمر، امری حیاتی و مهم است و این مسأله به این معنی است که بررسی عوامل مؤثر بر بهبود کیفیت خدمات محیط‌های آموزشی، مسأله‌ای حیاتی و مهم است. ضمن این که عوامل دیگری نیز وجود دارند که مؤید لزوم بهبود کیفیت خدمات ارائه شده به وسیله

محیط‌های آموزشی است. مانند این که هر چه کیفیت خدمات ارائه شده به وسیله این سازمان‌ها بهبود یابد، باعث می‌شود تا کیفیت خروجی‌های آن‌ها که معمولاً فارغ‌التحصیلان هستند، افزایش یابد که اثرات این بهبود کیفیت به سرتاسر جامعه تسری می‌یابد و در نتیجه آن، بهبود کیفیت در تمامی بخش‌های جامعه، نهادینه می‌شود (شفیعی رودپشتی، 1387ص73). آموزش عالی کشور نیازمند کار عملی بیشتر جهت ارتقای کیفی است، و این نیاز به ویژه در مبانی نظری و الگوهای رشد کیفی در آموزش عالی ایران به عنوان یک حوزه تخصصی ملحوظ است. و دلیل بارز آن نیز فقدان یک الگوی غالب ارتقاء و ابهام در عملکرد کیفی دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی است. به بیان دیگر آموزش عالی کشور نیازمند یک چارچوب نظری ارتقای کیفی است، که بایستی بر اساس مطالعه، نقد و تحلیل نظریه‌های مدون حوزه تخصصی جهانی با توجه به شرایط ارزشی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی کشور تدوین گردد (قورچیان، 1379ص1). در زمینه کیفیت، چه کیفیت نیروی انسانی و چه کیفیت کالا و خدمات تولید شده، استاندارد مشخص و معینی وجود ندارد. کیفیت یک امر ارزشی است. در لغت نامه دهخدا صفت و چگونگی، حالت و وصفی که در چیزی حاصل باشد، معنی شده است. فرهنگ لغت معین کیفیت را مترادف با چگونگی و فرهنگ عمید نیز کیفیت را به عنوان صفت، حالت و چگونگی چیزی آورده است. کیفیت معادل واژه quality است که از ریشه لاتینی qualitas و qualitat گرفته شده که tot و tas از ریشه لاتین qui به معنی کی و چه کسی می‌باشد. وقتی صحبت از کیفیت می‌شود و یا در مورد آن سؤال می‌شود، اصطلاحاتی از قبیل خوب بودن¹ یا تجملی بودن² به عنوان معادل به کار برده می‌شود. اما باید توجه داشت که این گونه تعاریف ذهنی است و هیچ گونه مبنایی برای اندازه‌گیری کیفیت به دست نمی‌دهد. یکی از تعاریف کیفیت عبارت از مطابقت با شرایط مطلوب و مورد انتظار مشتری

1. Goodness

2. Luxury

بررسی عوامل مؤثر بر بهبود کیفیت آموزش عالی...

است، (پروفسور برن) در مورد کیفیت می‌گوید: «ایده مفهوم کیفیت مبتنی بر قضاوت‌ها¹ است. در هر حال کیفیت یک خصیصه ثابت نیست. بلکه یک هدف پویا و متغیر است زیرا بیانگر دلخوشی مشتری خواهد بود، به موازات افزایش انتظارات مشتری، کیفیت محصول نیز باید اعتلا یابد. به طور کلی در تعریف مفهوم کیفیت می‌توان گفت مجموعه ویژگی‌هایی از قبیل استاندارد بودن، بی‌عیب و نقص بودن، ترکیب مناسب و با قواره بودن، دوام و پایداری مطلوب، اثرات سازنده و غیره ... یک کالا یا خدمات که به آن توانایی می‌دهد تا بتواند نیازهای بیان شده از قبیل رضایت مشتری و ... را تأمین نماید. مجموعه ویژگی در اشیاء و خدمات مختلف، متفاوت است. آنچه مسلم است، کیفیت فقط مخصوص تولید یک کالای فیزیکی نیست بلکه ارائه هر نوع خدمات آموزشی، اداری، رفاهی و ... نیز در فرآیند کیفیت قرار می‌گیرد. منتها اندازه‌گیری کیفیت در کالای فیزیکی براحتی انجام می‌گیرد. (سلطانی، 1383ص 39 و 40).

کیفیت، مفهومی است پیچیده، پویا و چندبعدی که اغلب تعریف آن، تابع مجموعه‌ای از عوامل و شرایط اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی است. از جمله تعریف‌هایی که از کیفیت در آموزش عالی شده است، تعریف شبکه بین‌المللی نهادهای تضمین کیفیت در آموزش عالی است. این شبکه در کنفرانس سال 1993 دو تعریف از کیفیت آموزش عالی ارائه داده است:
- کیفیت به عنوان تطابق وضعیت آموزش عالی با استانداردهای از قبل تعیین شده.

- کیفیت به عنوان تطابق وضعیت آموزش عالی با رسالت، هدف و انتظارات یاران آموزشی (منظور افراد ذی‌ربط، ذی‌نفع و ذی‌علاقه در امور دانشگاهی است از جمله هیأت علمی، مسئولان دانشگاهی، دانشجویان، قانونگذاری و امثال آنان).

¹. Judgments

همان طور که ملاحظه گردید، تعاریف گوناگونی از کیفیت ارائه شده است؛ اما با وجود این هنوز در خصوص مفهوم کیفیت اتفاق نظری وجود ندارد. شاید دلیل این امر را بتوان در این نکته بیان کرد که مفهوم کیفیت یک موضوع ارزشی است. لذا دارای ماهیت چند بعدی است و از آن برداشت‌های متفاوتی می‌شود. با نظر به تعاریف گوناگون که از کیفیت شده است می‌توان گفت که «کیفیت مفهومی نسبی است و تابع عوامل مختلفی می‌باشد که در بروز چگونگی عملکرد مؤثر می‌باشند. شناسایی این عناصر و تعیین قطعی تاثیرگذاری‌ها این عوامل، غیرممکن است.» بنابراین مطالعه و بررسی کیفیت در یک نظام آموزشی به ضرورت کلی و جامع نمی‌تواند صورت گیرد. یکی دیگر از خصوصیات کیفیت پیچیدگی آن است. تمام نتایج تحقیقات در کشورهای مختلف، بیانگر این واقعیت است که نمی‌توان با قطعیت عامل خاصی را بر کیفیت و بهبود آن مؤثر دانست. کیفیت آموزشی، مفهوم پیچیده و تام می‌باشد و ابعاد مختلفی را در بر می‌گیرد که نمی‌توان تمامی آنها را برای همیشه شناسایی نمود. کیفیت آموزشی همانا خصوصیات نظام آموزشی است که می‌تواند مطلوب یا نامطلوب باشد که این امر، نشانگر نسبی بودن این مفهوم می‌باشد. (یمینی دوزی، 1387ص 59 و 60).

پیشینه پژوهش: تحقیقی تحت عنوان «بررسی عوامل مؤثر در کیفیت آموزش عالی از دیدگاه اساتید و دانشجویان دوره کارشناسی ارشد دانشگاه الزهراء» توسط زهرا اسماعیلی بیدهندی (1377) انجام گرفت، که نتایج حاصل از تحقیق چنین است. «فراهم نمودن زمینه رشد و توسعه حرفه‌ای اعضای هیأت علمی، فراهم کردن جو سالم سازمانی، بر خوررداری از مدیریت کارا، بهبود وضعیت کمی و کیفی کتابخانه‌های دانشگاهی، فراهم نمودن زمینه رشد و توسعه حرفه‌ای دانشجویان بهبود وضعیت کمی و کیفی برنامه درسی، استفاده از ملاک‌های عملی و علمی جهت گزینش هیأت علمی، اصلاح و بهبود شیوه‌های ارزشیابی عملکرد اعضای هیأت علمی، بهبود شیوه های تدریس و ارزشیابی از عملکرد دانشجویان به ترتیب از عوامل مؤثر در کیفیت آموزش عالی از

بررسی عوامل مؤثر بر بهبود کیفیت آموزش عالی...

دیدگاه اعضای هیأت علمی و دانشجویان است». سارا پاکاریان (1378) با پژوهشی در خصوص «بررسی عوامل افزایش کیفیت آموزشی در دانشگاه اصفهان و پیشنهاداتی برای بهبود آن» چنین نتیجه‌گیری می‌کند که «شیوه‌های گزینش هیأت علمی و دانشجو، فراهم بودن زمینه رشد حرفه‌ای، رضایت خاطر اعضای هیأت علمی و دانشجویان، نوع و چگونگی ارزشیابی از عملکرد اعضای هیأت علمی، شیوه‌های تدریس و ارزشیابی تحصیلی، عملکرد مدیران در سطوح مختلف دانشگاهی، محتوای کمی و کیفی برنامه‌های درسی و همچنین وضعیت کمی و کیفی کتابخانه‌ای در کیفیت آموزش تأثیر دارد و می‌تواند منجر به افزایش یا کاهش سطح آن گردد». تحقیقی دیگر توسط خدایار سلیمانی مطلق (1384) با عنوان «بررسی عوامل آموزشی مؤثر بر کیفیت آموزش دانشگاهی از دیدگاه اعضای هیأت علمی و دانشجویان دانشگاه لرستان» انجام گرفت. این نتایج به دست آمد که بین محتوای برنامه درسی و شیوه‌های ارزشیابی پیشرفت تحصیلی، روش‌های تدریس، آشنایی و به کارگیری تکنولوژی آموزشی و کیفیت آموزش دانشگاهی، رابطه معناداری وجود دارد و هر یک از این عوامل می‌توانند موجبات افزایش کیفیت آموزش را فراهم نمایند. پژوهشی توسط محمد یمنی دوزی سرخابی و همکاران (1387) با عنوان «مقایسه برخی عوامل مؤثر بر کیفیت آموزش دوره‌های کارشناسی ارشد در دانشگاه‌های شهید بهشتی و صنعتی شریف» انجام گرفت. چنین نتیجه‌گیری می‌کند که استفاده از ملاک‌های مورد عمل در گزینش هیأت علمی و دانشجو، چگونگی روش تدریس، سازماندهی محتوای آموزشی، سازماندهی فضای آموزشی و ارزشیابی کلاسی بر کیفیت آموزش مؤثر می‌باشد. و بین نظرات اعضای هیأت علمی در مورد تأثیر شش عامل آموزشی فوق بر کیفیت آموزشی بر حسب جنسیت، محل اخذ مدرک تحصیلی، رتبه علمی و دانشکده تفاوتی وجود ندارد. همچنین بین نظرات دانشجویان نیز تفاوتی مشاهده نگردید. همچنین نتایج حاصل از تحقیق میثم شفیع‌ی رود پستی و همکاران (1387) در مورد «شناسایی و رتبه‌بندی عوامل مؤثر بر بهبود کیفیت خدمات

آموزشی بخش آموزش عالی در دانشکده مدیریت دانشگاه یزد» نشان می‌دهند، دسترسی سریع و کافی استادان و دانشجویان به کامپیوتر و اینترنت، معرفی فارغ‌التحصیلان به بازار کار و مشارکت دادن دانشجویان در فعالیت‌های فوق برنامه از جمله مهم‌ترین عوامل قرار گرفته در طبقه الزامی هستند. مهم‌ترین عوامل قرار گرفته در طبقه یک بعدی، عبارتند از گسترش سطوح تحصیلی بالاتر از جمله کارشناسی ارشد و دکتری در رشته‌ها مختلف، کافی بودن تعداد کارمندان و استادان دانشکده و تخصیص زمان مخصوص و کافی را برای پاسخگویی به مشکلات و مسأیل دانشجویان به وسیله استادان و مهم‌ترین عوامل قرار گرفته در طبقه جذاب عبارتند از برقراری ارتباط دانشکده با محیط‌های صنعتی و اداری و آشنا ساختن دانشجویان با این محیط‌ها، ارائه خدمات ویژه به دانشجویان جدیدالورود و زیبا و مناسب بودن چیدمان اتاق‌ها و کلاس‌های دانشکده. مقصود فراستخواه (1387) با پژوهشی در خصوص «بررسی چگونگی ارتقای کمی و کیفی دسترسی به آموزش عالی در ایران» چنین نتیجه‌گیری می‌کند ضرورت‌هایی هم چون تنوع منابع مالی، توسعه زیرساخت‌های لازم برای یادگیری از راه دور و الکترونیکی، توسعه کیفیت نظام سنجش و پذیرش، کیفیت منابع انسانی و هیأت علمی، نهادینه شدن ارزشیابی و اعتبار سنجی، رقابتی شدن آموزش عالی، تعامل سه جانبه دانشگاه، بنگاه و دولت را بر می‌شمارد. در تحقیقی که توسط کلز¹ (1990) در خصوص توسعه و کاربرد شاخص‌های عملکردی در آموزش عالی یازده کشور بررسی شد نیز توجه به ایجاد و گسترش برنامه‌ریزی در قلمرو شاخص‌های عملکردی موجب ارتقای کیفی مراکز آموزش عالی گردیده است و رضایت در زمینه فرآیند پژوهش حاصل شده اما در زمینه تدریس، امور مالی و خدمات عمومی کار بیشتری لازم است که صورت پذیرد. کونین² (1994) با مطالعه شاخص‌های عملکردی در هفتاد دانشگاه از پانزده کشور جهان

¹ Kells

² Cuenin

بررسی عوامل مؤثر بر بهبود کیفیت آموزش عالی... می‌نویسد: دانشگاه‌هایی که هر چه بیشتر از شاخص‌های عملکردی استفاده کرده‌اند، نسبت به دانشگاه‌های دیگر از ارتقای کیفی بیشتری برخوردار بوده‌اند. همچنین در تحقیقات گوتری¹ (1991) در خصوص کاربست شاخص‌های عملکردی نشان می‌دهد که به کارگیری شاخص‌های عملکردی منجر به: (1) برنامه‌ریزی بهتر، (2) مدیریت اطلاعات، (3) حسابرسی و پاسخگویی، (4) کیفیت بهتر مراکز آموزش عالی می‌گردد. آریزونا² (1993) بر همین مبنا مطالعه‌ای انجام داد و به جای توجه به سقف تدریس و حجم کاری مشخص، فعالیت آموزشی عضو هیأت علمی را در ارتباط با کیفیت آموزش در دوره‌های کارشناسی سنجید و نتیجه‌گیری می‌کند، دانشجویان هرگاه واقعاً نیاز به درس خاص داشتند برای آن کلاس ثبت نام کنند، کلاس‌های آموزشی به تکنولوژی مدرن مجهز گردند، فارغ‌التحصیلان آن گونه آموزش ببینند که تسلط لازم را در رشته خود کسب کرده باشند و امکان تماس دانشجویان با اعضای هیأت علمی با سابقه و رتبه بالا در زمینه‌های مختلف آموزشی افزایش یابد. هدف اصلی این پژوهش شناسایی و رتبه‌بندی عوامل مؤثر بر بهبود کیفیت آموزش عالی در دوره تحصیلات تکمیلی در واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی استان مازندران و ارائه پیشنهادهایی به مسئولین و مدیران آموزش عالی در جهت ارتقای کیفیت آموزش در سطح دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی می‌باشد. که بر این اساس سؤالات زیر مطرح می‌گردد:

سؤالات پژوهش عبارتند از:

- آیا روش تدریس هیأت علمی بر بهبود کیفیت آموزش عالی دوره تحصیلات تکمیلی تأثیر دارد؟
- آیا سازماندهی محتوای آموزشی بر بهبود کیفیت آموزش عالی دوره تحصیلات تکمیلی تأثیر دارد؟

¹ Guthrie

² Arizina

-
-
- آیا تجهیزات و امکانات دانشگاه بر بهبود کیفیت آموزش عالی دوره تحصیلات تکمیلی تأثیر دارد؟
 - آیا وضعیت دانشجو بر بهبود کیفیت آموزش عالی دوره تحصیلات تکمیلی تأثیر دارد؟
 - آیا وضعیت هیأت علمی بر بهبود کیفیت آموزش عالی دوره تحصیلات تکمیلی تأثیر دارد؟
 - آیا عوامل پنج‌گانه مورد مطالعه به یک میزان بر بهبود کیفیت آموزش عالی دوره تحصیلات تکمیلی تأثیر دارند؟

روش:

روش تحقیق توصیفی از نوع زمینه‌یابی (پیمایشی) می‌باشد. جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه دانشجویان واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی استان مازندران که در سطح تحصیلات تکمیلی در سال تحصیلی 88-89 فعالیت دارند، می‌باشد که در مجموع تعداد جامعه آماری را 4589 نفر دانشجو تشکیل می‌دهند. برای تعیین حجم نمونه در این پژوهش بر اساس جدول تعیین حجم نمونه کرجسی و مورگان (حسن‌زاده، 1383: 133) تعداد 357 نفر دانشجوی دوره تحصیلات تکمیلی از طریق روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای انتخاب شدند. در این تحقیق برای گردآوری اطلاعات از پرسشنامه محقق ساخته بسته پاسخ که سؤالات اصلی پرسشنامه شامل 35 سؤال که بر اساس طیف پنج گزینه‌ای لیکرت به ترتیب با مقیاس‌های (خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم و خیلی کم) که بر اساس پنج عامل آموزشی تنظیم شده است، استفاده گردید. که روایی آن توسط اساتید و متخصصان مربوطه مورد تأیید قرار گرفته است و ضریب پایایی آن با استفاده از فرمول آلفای کرونباخ برابر 0/92 به دست آمد. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار SPSS و آمار توصیفی شامل جدول فراوانی، درصد، میانگین، انحراف معیار و در سطح آمار استنباطی با استفاده از آزمون دو جمله‌ای، اثرگذاری هر یک از عوامل مورد سنجش قرار گرفته و بر اساس آزمون فریدمن عوامل اثرگذار رتبه‌بندی شده‌است.

یافته‌ها:

سؤال اول پژوهش: آیا روش تدریس هیات علمی بر بهبود کیفیت آموزش عالی دوره تحصیلات تکمیلی تأثیر دارد؟

جدول شماره 1: خلاصه تحلیل آماری سؤال اول پژوهش

متغیر	دسته بندی	تعداد	نسبت مشاهدات	نسبت آزمون	میزان معنی داری	میانگین	انحراف معیار	مینیم	ماکزیم
				0/6	0/000	32/97	5/76	8/00	40/00
روش تدریس هیات علمی	گروه اول	<=24	40	0/112					
	گروه دوم	> 24	317	0/888					
	جمع		357	1/0					

تفسیر: با توجه به این که این شاخص از هشت سؤال با طیف لیکرت و از امتیاز یک الی پنج تشکیل شده است حداقل ممکن هشت و حداکثر چهل است و بر اساس یافته‌های جدول میانگین محاسبه شده 32/97 است که به مراتب از میانگین نظری که عدد بیست و چهار می‌باشد بیشتر است، که نشانگر تأثیر مثبت شاخص روش تدریس هیات علمی به لحاظ توصیفی است. برای بررسی استنباطی با توجه به جدول شماره یک نمونه‌ها به دو گروه تقسیم شدند در گروه اول افرادی هستند که مجموع امتیاز هشت گویه آنها کمتر از بیست و چهار شده و با اثرگذاری عامل روش تدریس موافق نیستند و در گروه دوم نیز افرادی قرار می‌گیرند که مجموع امتیاز هشت گویه بیشتر از بیست و چهار شده و با اثرگذاری این عامل موافق هستند. بر اساس اطلاعات جدول فوق تعداد گروه دوم سیصد و هفده نفر (موافق) هستند. یعنی نسبت افراد موافق $\hat{p}=0/888$ و مبنای تصمیم‌گیری هم میزان معنی داری (Sig=0/000) است. با توجه به اینکه میزان معنی داری این آزمون کمتر از 0/05 است. بنابراین می‌توان بیان نمود که روش تدریس هیات علمی بر بهبود کیفیت آموزش عالی دوره تحصیلات تکمیلی تأثیر دارد.

سؤال دوم پژوهش: آیا سازماندهی محتوای آموزشی بر بهبود کیفیت آموزش عالی دوره تحصیلات تکمیلی تأثیر دارد؟

جدول شماره 2: خلاصه تحلیل آماری سؤال دوم پژوهش

متغیر		دسته بندی	تعداد	نسبت مشاهدات	نسبت آزمون	میزان معنی داری	میانگین	انحراف معیار	مینیم	ماکزیم
سازماندهی محتوای آموزشی	گروه اول	≤ 21	65	0/182	0/6	0/000	26/76	5/38	7/00	35/00
	گروه دوم	> 21	292	0/818						
	جمع		357	1/0						

تفسیر: با توجه به این که این شاخص از هفت سؤال با طیف لیکرت و از امتیاز یک الی پنج تشکیل شده است حداقل ممکن هفت و حداکثر سی و پنج است و بر اساس یافته‌های جدول میانگین محاسبه شده 26/76 است که به مراتب از میانگین نظری که عدد بیست و یک می‌باشد بیشتر است، که نشانگر تأثیر مثبت شاخص سازماندهی محتوای آموزشی به لحاظ توصیفی است. برای بررسی استنباطی با توجه به جدول شماره دو نمونه‌ها به دو گروه تقسیم شدند در گروه اول افرادی هستند که مجموع امتیاز هفت گویه آنها کمتر از بیست و یک شده و با اثرگذاری عامل سازماندهی محتوای آموزشی موافق نیستند و در گروه دوم نیز افرادی قرار می‌گیرند که مجموع امتیاز هفت گویه بیشتر از بیست و یک شده و با اثرگذاری این عامل موافق هستند. بر اساس اطلاعات جدول فوق تعداد گروه دوم دویست و نود و دو نفر (موافق) هستند. یعنی نسبت افراد موافق $\hat{p}=0/818$ و مبنای تصمیم‌گیری هم میزان معنی داری (Sig=0/000) است. با توجه به این که میزان معنی داری این آزمون کمتر از 0/05 است. بنابراین می‌توان بیان نمود که سازماندهی محتوای آموزشی بر بهبود کیفیت آموزش عالی دوره تحصیلات تکمیلی تأثیر دارد.

سؤال سوم پژوهش: آیا تجهیزات و امکانات دانشگاه بر بهبود کیفیت آموزش عالی دوره تحصیلات تکمیلی تأثیر دارد؟

جدول شماره 3: فاصله تحلیل آماری سؤال سوم پژوهش

متغیر	دسته بندی	تعداد	نسبت مشاهدات	نسبت آزمون	میزان معنی داری	میانگین	انحراف معیار	مینیم	ماکزیم
تجهیزات و امکانات دانشگاه	گروه اول	77	0/216	0/6	0/000	27/39	6/28	10/00	35/00
	گروه دوم	280	0/784						
	جمع	357	1/0						

تفسیر: با توجه به این که این شاخص از هفت سؤال با طیف لیکرت و از امتیاز یک الی پنج تشکیل شده است حداقل ممکن هفت و حداکثر سی و پنج است و بر اساس یافته‌های جدول میانگین محاسبه شده 27/39 است که به مراتب از میانگین نظری که عدد بیست و یک می‌باشد بیشتر است، که نشانگر تأثیر مثبت شاخص تجهیزات و امکانات دانشگاه به لحاظ توصیفی است. برای بررسی استنباطی با توجه به جدول شماره سه نمونه‌ها به دو گروه تقسیم شدند در گروه اول افرادی هستند که مجموع امتیاز هفت گویه آنها کمتر از بیست و یک شده و با اثرگذاری عامل تجهیزات و امکانات دانشگاه موافق نیستند و در گروه دوم نیز افرادی قرار می‌گیرند که مجموع امتیاز هفت گویه بیشتر از بیست و یک شده و با اثرگذاری این عامل موافق هستند. بر اساس اطلاعات جدول فوق تعداد گروه دوم دویست و هشتاد نفر (موافق) هستند. یعنی نسبت افراد موافق $\hat{p}=0/784$ و مبنای تصمیم‌گیری هم میزان معنی داری (Sig=0/000) است. با توجه به این که میزان معنی داری این آزمون کمتر از 0/05 است. بنابراین می‌توان بیان نمود که تجهیزات و امکانات دانشگاه بر بهبود کیفیت آموزش عالی دوره تحصیلات تکمیلی تأثیر دارد.

سؤال چهارم پژوهش: آیا وضعیت دانشجو بر بهبود کیفیت آموزش عالی دوره تحصیلات تکمیلی تأثیر دارد؟

جدول شماره 4: فاصله تحلیل آماری سؤال چهارم پژوهش

متغیر	دسته بندی	تعداد	نسبت مشاهدات	نسبت آزمون	میزان معنی داری	میانگین	انحراف معیار	مینیم	ماکزیم	
				0/6	0/000	25/37	3/82	14/00	30/00	
وضعیت دانشجو	گروه اول	≤18	27	0/076	0/6	0/000	25/37	3/82	14/00	30/00
	گروه دوم	> 18	330	0/924						
	جمع		357	1/0						

تفسیر: با توجه به این که این شاخص از شش سؤال با طیف لیکرت و از امتیاز یک الی پنج تشکیل شده است حداقل ممکن شش و حداکثر سی است و بر اساس یافته‌های جدول میانگین محاسبه شده 25/37 است که به مراتب از میانگین نظری که عدد هجده می‌باشد بیشتر است، که نشانگر تأثیر مثبت شاخص وضعیت دانشجو به لحاظ توصیفی است. برای بررسی استنباطی با توجه به جدول شماره چهار نمونه‌ها به دو گروه تقسیم شدند در گروه اول افرادی هستند که مجموع امتیاز شش گویه آنها کمتر از هجده شده و با اثرگذاری عامل وضعیت دانشجو موافق نیستند و در گروه دوم نیز افرادی قرار می‌گیرند که مجموع امتیاز شش گویه بیشتر از هجده شده و با اثرگذاری این عامل موافق هستند. بر اساس اطلاعات جدول فوق تعداد گروه دوم سیصد و سی نفر (موافق) هستند. یعنی نسبت افراد موافق $\hat{p}=0/924$ و مبنای تصمیم‌گیری هم میزان معنی‌داری (Sig=0/000) است. با توجه به اینکه میزان معنی‌داری این آزمون کمتر از 0/05 است. بنابراین می‌توان بیان نمود که وضعیت دانشجو بر بهبود کیفیت آموزش عالی دوره تحصیلات تکمیلی تأثیر دارد.

سؤال پنجم پژوهش: آیا وضعیت هیأت علمی بر بهبود کیفیت آموزش عالی دوره تحصیلات تکمیلی تأثیر دارد؟

جدول شماره 5: فاصله تحلیل آماری سؤال پنجم پژوهش

متغیر	دسته بندی	تعداد	نسبت مشاهدات	نسبت آزمون	میزان معنی داری	میانگین	انحراف معیار	مینیم	ماکزیمم
				0/6	0/000	28/79	4/53	11/00	35/00
وضعیت هیأت علمی	گروه اول	≤21	30	0/084					
	گروه دوم	> 21	327	0/916					
	جمع		357	1/0					

تفسیر: با توجه به این که این شاخص از هفت سؤال با طیف لیکرت و از امتیاز یک الی پنج تشکیل شده است حداقل ممکن هفت و حداکثر سی و پنج است و بر اساس یافته‌های جدول میانگین محاسبه شده 28/79 است که به مراتب از میانگین نظری که عدد بیست و یک می‌باشد بیشتر است، که نشانگر تأثیر مثبت شاخص وضعیت هیأت علمی به لحاظ توصیفی است. برای بررسی استنباطی با توجه به جدول شماره پنج نمونه‌ها به دو گروه تقسیم شدند در گروه اول افرادی هستند که مجموع امتیاز هفت گویه آنها کمتر از بیست و یک شده و با اثرگذاری عامل وضعیت هیأت علمی موافق نیستند و در گروه دوم نیز افرادی قرار می‌گیرند که مجموع امتیاز هفت گویه بیشتر از بیست و یک شده و با اثرگذاری این عامل موافق هستند. بر اساس اطلاعات جدول فوق تعداد گروه دوم سیصد و بیست و هفت نفر (موافق) هستند. یعنی نسبت افراد موافق $\hat{p}=0/916$ و مبنای تصمیم‌گیری هم میزان معنی‌داری (Sig=0/000) است. با توجه به این که میزان معنی‌داری این آزمون کمتر از 0/05 است. بنابراین می‌توان بیان نمود که وضعیت هیأت علمی بر بهبود کیفیت آموزش عالی دوره تحصیلات تکمیلی تأثیر دارد.

سؤال ششم پژوهش: آیا عوامل پنج گانه مورد مطالعه به یک میزان بر بهبود کیفیت آموزش عالی دوره تحصیلات تکمیلی تأثیر دارند؟

جدول شماره 6: فاصله تحلیل آماری سؤال ششم پژوهش

متغیر (امتیاز بر مبنای 100)	تعداد نمونه	میانگین	انحراف معیار	مینیم	مکزیم	میانگین رتبه‌ها	آماره - کای مربع	درجه آزادی	میزان معنی داری
روش تدریس هیأت علمی	35 7	82/43	14/40	20/00	/00 100	3/32	179/178	4	0/000
سازماندهی محتوای آموزشی	35 7	76/45	15/36	20/00	/00 100	2/21			
تجهیزات و امکانات دانشگاه	35 7	78/27	17/94	28/57	/00 100	2/77			
وضعیت دانشجو	35 7	84/58	12/73	46/67	/00 100	3/61			
وضعیت هیأت علمی	35 7	82/25	12/93	31/43	/00 100	3/10			

تفسیر: به دلیل تفاوت ابعاد، امتیاز عوامل پنج‌گانه اثرگذار را همسان کرده و بر مبنای صد محاسبه می‌شود. سپس امتیاز همسان شده را رتبه‌بندی کرده یعنی پنج عامل را برای یک فرد مرتب کرده و رتبه یک به کمترین امتیاز و رتبه 5 به بیشترین امتیاز داده می‌شود. این عمل برای کل افراد نمونه تکرار می‌شود. سپس این فرضیه را که همه عوامل پنج‌گانه به یک اندازه بر بهبود کیفیت آموزش عالی دوره تحصیلات تکمیلی تأثیر دارند (H_0) را آزمون کرده و مبنای تصمیم‌گیری هم میزان معنی‌داری ($Sig=0/000$) است. با توجه به اینکه میزان معنی‌داری در این آزمون کمتر از 0/05 است بنابراین با شدت زیاد فرض یکسان بودن اثر عوامل (H_0) را رد کرده در نتیجه می‌توان بیان نمود که اثر پنج عامل مورد مطالعه بر بهبود کیفیت آموزش عالی دوره تحصیلات

تکمیلی متفاوت می‌باشد. برای این که بدانیم کدامیک از عوامل مؤثرتر هستند با استفاده از اطلاعات جدول شماره شش رتبه‌بندی عوامل مورد مطالعه بدین صورت می‌باشد. 1) عامل وضعیت دانشجو 2) روش تدریس هیأت علمی 3) وضعیت هیأت علمی 4) تجهیزات و امکانات دانشگاه 5) سازماندهی محتوای آموزشی.

بحث و نتیجه‌گیری:

در مورد سؤال اول تحقیق، یافته‌ها نشان داد که عامل روش تدریس هیأت علمی بر بهبود کیفیت آموزش عالی دوره تحصیلات تکمیلی مؤثر است. این نتیجه با یافته‌های اسماعیلی بیدهندی (1377) که بهبود شیوه‌های تدریس و ارزشیابی از عملکرد دانشجویان در بهبود کیفیت آموزشی مؤثر است و با یافته‌های پژوهش پاکاریان (1378) مبنی بر شیوه‌های تدریس و ارزشیابی تحصیلی در کیفیت آموزش تأثیر دارد. همچنین با نتایج تحقیق سلیمانی مطلق (1384) که بین روش‌های تدریس با کیفیت آموزش دانشگاهی، رابطه معناداری وجود دارد. و با مطالعات یمنی دوزی سرخابی و همکاران (1387) که نشان داد چگونگی روش تدریس بر کیفیت آموزش مؤثر شناخته شد. همخوانی دارد بنابراین قدرت تفهیم مطالب درسی توسط استاد، انتخاب روش تدریس بر اساس موضوعات درسی، مناسب بودن روش تدریس با مفاهیم اصلی و کلیدی هر درس، درگیر کردن ذهن دانشجویان با مسائل درسی در فرایند تدریس و تشویق کردن دانشجویان در جریان تدریس جهت یادگیری بهتر از مواردی هستند که باید مورد توجه اعضای هیأت علمی قرار گیرد.

در بررسی سؤال دوم تحقیق، پس از تجزیه و تحلیل نتایج تأثیر عامل سازماندهی محتوای آموزشی بر بهبود کیفیت آموزشی عالی دوره تحصیلات تکمیلی مورد تأیید قرار گرفت. نتایج این تحقیق با پژوهش‌های اسماعیلی بیدهندی (1377) که بهبود کمی و کیفی برنامه درسی در بهبود کیفیت آموزشی مؤثر است و با یافته‌های پاکاریان (1378) مبنی بر این که محتوای

بررسی عوامل مؤثر بر بهبود کیفیت آموزش عالی...

کمی و کیفی برنامه‌های درسی در کیفیت آموزش تأثیر دارد. و با مطالعات سلیمانی مطلق (1384) که بین محتوای برنامه درسی و کیفیت آموزش دانشگاهی رابطه معناداری وجود دارد. همچنین با نتایج یمنی دوزی سرخابی و همکاران (1387) که بیان کرد، چگونگی سازماندهی محتوای آموزشی بر کیفیت آموزشی دانشگاهی تأثیر دارد، همخوانی دارد. بنابراین استفاده از مفاهیم جدید علمی برای هر واحد درسی، غنی‌سازی محتوای کتاب و جزوات درسی، کارایی محتوای درسی ارائه شده در هر دوره برای جامعه، تدوین محتوای درسی بر اساس علایق و نیازهای دانشجویان و انتخاب منابع متعدد و متنوع برای هر واحد درسی از جمله مواردی هستند که باید در سازماندهی محتوای آموزشی مورد توجه قرار گیرد.

در مورد سؤال سوم تحقیق نتایج نشان داد که تجهیزات و امکانات دانشگاه بر بهبود کیفیت آموزش عالی دوره تحصیلات تکمیلی تأثیر دارد. نتیجه این تحقیق با پژوهش اسماعیلی بیدهدنی (1377) که توجه به وضعیت کمی و کیفی کتاب و کتابخانه در بهبود کیفیت آموزشی مؤثر است. و با یافته‌های پاکاران (1378) مبنی بر وضعیت کمی و کیفی کتابخانه‌ای در کیفیت آموزش تأثیر دارد. و با مطالعات شفیع‌ی رودپشتی و همکاران (1387) که دسترسی سریع و کافی استادان و دانشجویان به کامپیوتر و اینترنت، مناسب بودن چیدمان اتاق‌ها و کلاس‌های دانشکده از مهمترین عوامل مؤثر بر بهبود کیفیت خدمات آموزشی هستند. و با یافته‌های پژوهش یمنی دوزی سرخابی و همکاران (1387) که بیان نمود چگونگی سازماندهی فضای آموزشی بر کیفیت آموزش دانشگاهی تأثیر دارد. همچنین با نتایج تحقیق فراستخواه (1387) که توسعه زیرساخت‌های لازم برای یادگیری از راه دور و الکترونیکی از ضرورت ارتقای کمی و کیفی دسترسی به آموزش عالی است. و با بررسی‌های آریزونا (1993) که کلاس‌های آموزشی مجهز به تکنولوژی مدرن باعث ارتقاء کیفیت آموزشی می‌شود. همسو می‌باشد. بنابراین امکانات فیزیکی مطلوب در کلاس‌های درسی (نور کافی، گرما، سرما و...)، ایجاد فضای

آموزشی مطلوب و مناسب جهت کارهای تحقیقاتی و مطالعاتی اساتید و دانشجویان، دسترسی آسان به منابع کتابخانه‌ای و تجهیزات رایانه‌ای نقش مهمی در بهبود کیفیت آموزشی خواهند داشت.

در بررسی سؤال چهارم تحقیق پس از تجزیه و تحلیل نتایج تأثیر عامل وضعیت دانشجوی بر بهبود کیفیت آموزش عالی دوره تحصیلات تکمیلی مورد تأیید قرار گرفت. نتیجه این تحقیق با بررسی‌های اسماعیلی بیدهدنی (1377) که فراهم نمودن زمینه رشد و توسعه حرفه‌ای دانشجویان در بهبود کیفیت آموزشی مؤثر است و با نتایج یافته‌های پاکاریان (1378) که شیوه‌های گزینش دانشجوی و فراهم نمودن زمینه رشد حرفه‌ای و رضایت خاطر دانشجوی در کیفیت آموزش تأثیر دارد. و با نتایج تحقیق یمنی دوزی سرخابی و همکاران (1387) مبنی بر تأثیر ملاک‌های مورد عمل در گزینش دانشجوی بر کیفیت آموزشی دانشگاهی و با مطالعات شفيعی رودپشتی و همکاران (1387) که مشارکت دادن دانشجویان در فعالیتهای فوق برنامه و ارائه خدمات ویژه به دانشجویان جدیدالورود از مهمترین عوامل مؤثر بر بهبود کیفیت آموزشی می‌باشد و با نتایج پژوهش آریزونا (1993) که فراهم نمودن امکان تماس دانشجویان با اعضای هیأت علمی با سابقه برای نیل به ارتقاء کیفیت آموزشی را مؤثر دانست، همخوانی دارد. در نظر گرفتن ملاک‌هایی مانند میزان علاقمندی دانشجوی به رشته تحصیلی خود، مناسب بودن استعداد دانشجوی با رشته تحصیلی، میزان علاقمندی دانشجوی به تحصیل، میزان توانمندی دانشجوی در درک و فهم مطالب درسی و میزان آگاهی داشتن دانشجوی نسبت به اهمیت رشته تحصیلی خود از مواردی هستند که می‌بایست در گزینش دانشجویان در بدو ورود به دانشگاه مورد توجه قرار گیرد.

در مورد سؤال پنجم تحقیق نتایج نشان داد که وضعیت هیأت علمی بر بهبود کیفیت آموزش عالی دوره تحصیلات تکمیلی تأثیر دارد. نتیجه این تحقیق با پژوهش اسماعیلی بیدهدنی (1377) که استفاده از ملاک‌های علمی و عملی جهت گزینش استاد و فراهم کردن زمینه رشد و توسعه حرفه‌ای آنان در بهبود

بررسی عوامل مؤثر بر بهبود کیفیت آموزش عالی...

کیفیت آموزشی مؤثر است. و با یافته‌های تحقیق پاکاریان (1378) مبنی بر شیوه‌های گزینش هیأت علمی و فراهم بودن زمینه رشد حرفه‌ای و رضایت خاطر اعضای هیأت علمی در کیفیت آموزش تأثیر دارد. و با بررسی‌های یمنی دوزی سرخابی و همکاران (1387) مبنی بر تأثیر ملاک‌های مورد عمل در گزینش عضو هیأت علمی بر کیفیت آموزش دانشگاهی و با مطالعات شفيعی رودپشتی و همکاران (1387) که کافی بودن تعداد استادان و تخصیص زمان کافی برای پاسخگویی به مشکلات دانشجوی بوسیله استادان از عوامل مهم مؤثر بر بهبود کیفیت خدمات آموزشی می‌باشد. و با مطالعات فراستخواه (1387) که کیفیت هیأت علمی از ضرورت ارتقای کمی و کیفی دسترسی به آموزش عالی است همچنین با نتایج تحقیق آریزونا (1993) که تعداد اعضای هیأت علمی با رتبه‌های بالا برای نیل به ارتقای کیفیت آموزشی را مؤثر دانست. همخوانی دارد. بنابراین میزان توانایی و مهارت استاد در برقراری ارتباط و انتقال دانش به دانشجو، میزان علاقمندی استاد به تدریس و بحث و گفتگو با دانشجویان، متناسب بودن تخصص‌های علمی و تجربی استاد با دروس مربوط، میزان سابقه تدریس استاد و درجه و رتبه علمی وی از مواردی هستند که می‌بایست در گزینش اعضای هیأت علمی دانشگاه‌ها مورد توجه قرار گیرد.

در ارتباط با سؤال ششم تحقیق مبنی بر این که آیا عوامل پنجگانه مورد مطالعه به یک میزان بر بهبود کیفیت آموزش عالی دوره تحصیلات تکمیلی تأثیر دارند؟ تجزیه و تحلیل داده‌ها مبین آن است که اثرگذاری پنج عامل مورد مطالعه بر بهبود کیفیت آموزش دوره تحصیلات تکمیلی متفاوت است. دانشجویان کارشناسی ارشد تأثیر عامل وضعیت دانشجو را بر بهبود کیفیت آموزش عالی بیشتر از بقیه دانستند. و پس از آن عامل روش تدریس هیأت علمی، سپس عامل وضعیت هیأت علمی در رتبه‌های بعدی قرار گرفتند. نتیجه این تحقیق با یافته‌های یمنی دوزی سرخابی و همکاران (1387) که دانشجویان مورد مطالعه نیز تأثیر عامل چگونگی روش تدریس را بر کیفیت آموزش دانشگاهی بیشتر دانستند تا حدودی نزدیک می‌باشد.

در پایان به برخی از پیشنهادها که بر اساس یافته‌های تحقیق به دست آمده است اشاره می‌گردد:

- در نظر گرفتن تناسب بین روش تدریس با موضوعات درسی و مفاهیم اصلی و کلیدی هر درس و تشویق نمودن دانشجویان در فرایند تدریس به منظور یادگیری سریعتر، عمیق‌تر و پایدارتر.

- استفاده از مفاهیم جدید علمی همراه با غنی‌سازی محتوای کتب و جزوات درسی و تدوین محتوا براساس نیازهای دانشجویان تا منابع ارائه شده هر دوره کارآیی لازم را برای فراگیران در جامعه داشته باشد.

- فراهم نمودن امکانات فیزیکی مطلوب برای کلاس‌های درسی و ایجاد فضای آموزشی مناسب جهت فعالیت‌های تحقیقاتی و مطالعاتی اساتید و دانشجویان همراه با دسترسی آسان و راحت به منابع کتابخانه‌ای و تجهیزات رایانه‌ای در محیط‌های آموزشی.

- در پذیرش دانشجو برای واحدهای دانشگاهی لازم است. شاخص‌هایی مانند میزان علاقمندی فرد به رشته تحصیلی موردنظر، مناسب بودن استعداد با رشته تحصیلی و آگاه بودن دانشجو از اهمیت رشته تحصیلی خویش همراه با توانمندی فرد در درک و فهم مطالب درسی مورد توجه قرار گیرد.

- در استخدام اعضای هیأت علمی برای واحدهای دانشگاهی لازم است. معیارهایی مانند: میزان توانایی و مهارت استاد در برقراری ارتباط و انتقال دانش به فراگیران، علاقمندی وی به تدریس و بحث و گفتگو با دانشجویان، متناسب بودن تخصص‌های علمی و تجربی استاد با دروس مربوطه، به همراه سابقه تدریس و درجه و رتبه علمی می‌بایست مورد توجه قرار گیرد.

- از آن‌جا که یافته‌های پژوهش عامل وضعیت دانشجو را بیش‌تر از بقیه عوامل در بهبود کیفیت آموزش عالی مؤثر می‌داند. بنابراین از ورود ناخواسته دانشجویان بدون علاقه و بی‌انگیزه به رشته‌های تحصیلی جلوگیری نموده و به کار بردن معیارهای علمی در گزینش دانشجو، مخصوصاً برای پذیرش دانشجویان در دوره‌های تحصیلات تکمیلی مورد توجه قرار گیرد.

بررسی عوامل مؤثر بر بهبود کیفیت آموزش عالی...
- تجدید نظر در سرفصل‌ها، عناوین و محتوای دروس بعضی از رشته‌ها در دوره تحصیلات تکمیلی و کاربردی کردن برنامه‌های درسی و تطبیق آن با نیازهای جامعه و نسل جوان.

کتابنامه:

- اسماعیلی بیدهدنی، زهرا، (1377). بررسی عوامل مؤثر در افزایش کیفیت آموزش عالی از دیدگاه اعضای هیأت علمی و دانشجویان دوره کارشناسی ارشد دانشگاه الزهراء(س). پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه الزهراء(س).
- پاکاریان، سارا، (1378). بررسی عوامل افزایش کیفیت آموزشی در دانشگاه اصفهان و پیشنهاداتی برای بهبود آن. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه اصفهان.
- حسن زاده، رمضان، (1383). روشهای تحقیق در علوم رفتاری. تهران: نشر ساوالان.
- سعیدی کیا، مهدی، (1386). اصول و مبانی کارآفرینی. تهران: انتشارات کیا.
- سلطانی، ایرج، (1383). نظارت آموزشی، بسترساز بهبود کیفیت آموزشی. اصفهان: انتشارات ارکان.
- سلیمانی مطلق، خدایار، (1384). بررسی عوامل آموزشی مؤثر بر کیفیت آموزش دانشگاهی از دیدگاه اعضای هیأت علمی و دانشجویان دانشگاه لرستان. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی.
- شفیعی رودپشتی، میثم و سید حبیب الله میرغفوری، (1387). شناسایی و رتبه بندی عوامل مؤثر بر بهبود کیفیت خدمات آموزشی بخش آموزش عالی دانشکده مدیریت دانشگاه یزد. فصلنامه علمی- پژوهشی انجمن آموزش عالی ایران، سال اول، شماره 2، ص 67.
- فراستخواه، مقصود، (1387). بررسی چگونگی ارتقای کمی و کیفی دسترسی به آموزش عالی در ایران. فصلنامه علمی- پژوهشی انجمن آموزش عالی در ایران. سال اول، شماره 2، ص 95.
- قورچیان، نادرقلی و عباس خورشیدی (1379). شاخصهای عملکردی در ارتقای کیفی مدیریت نظام آموزش عالی. تهران: انتشارات فراشناختی اندیشه.
- یمنی دوزی سرخابی، محمد و مریم بهادری حضاری، (1387). مقایسه برخی عوامل مؤثر بر کیفیت آموزش دوره های کارشناسی ارشد در

بررسی عوامل مؤثر بر بهبود کیفیت آموزش عالی...

دانشگاههای شهید بهشتی و صنعتی شریف. فصلنامه علمی - پژوهشی انجمن آموزش عالی ایران، سال اول، شماره 1، ص 57.

- Arizona Joint Legislative Budget (1993), higher education research section, Arizona Faculty Workload Study: Findings and policy issues phoenix: Joint Legislative budget committee.
- Cuenin, Serge. The use of performance Indicators in Universities: An International Survey. Jessica Kingsley, Ltd (1994).
- Guthrie, Hugh. Performance Indicators. Revisited. New York: Mac Millan, 1991.
- Kells, H. R. the Inadequacy of performance Indicators for Higher Education. The need for 4 more comprehensive and development construct. Jossy Bass publishers, 1990.